

„Nuo seno žmonės pas mus iškeldavo gintarą iš jo kapo, įliedami jam ir savo gyvybės. Ką sugalvoję įrėždavo į gintaro gabalėlius ir, suvėrę ant siūlo, linkėdami gero įdėdavo mylimiesiems į gyvenimo ir į mirties kelionę.

Taip pat kaip savo šneką ir dainas. Tai irgi gyvybės pertekliaus ženklai. Kilę iš atskiros šeimos ir visos tautos gyvenimo ir perduodantys toliau šio gyvenimo palaiminimą. Tai yra jų nešama geroji lemtis. O nusištatymas prieš kalbą, dainas - tai yra pikti kerai".

Jaunoji moteris stojosi lyg pabaidyta. Staiga įdavė vaiką svečiui į rankas ir nuėjo į vidų. Vaikas žiūrėjo į savo naują globėją gražiomis, stebusiomis akimis, tarsi būtų supratęs, kas čia vyko ir apie ką buvo kalbama. Netrukus jis vėl ėmė dairytis motinos.

Ji tuoj sugrižo su kitu gintaro vėriniu. Iš tiesų, vėrinys ant vaiko kaklo buvo lygiai toks kaip atneštasis. Vaikas jį irgi pamatė ir ištiesė abi rankas.

„Ji nori ir šito! - nustebo motina. - Ar duoti jai vėrinį?" - „Žinoma! Čia nėra ko baimintis".

Motina suglėbė vaiką ir įdavė jam antrąjį vėrinį. Mažylė džiūgaudama įsikibo į jį, pakėlė aukštyn, parodė motinai ir svečiui, apžiūrėjo iš visų pusių ir sukrykštė. Kryžius buvo užmirštas.

„Bet vis tiek man savotiškai baugu to stabmeldiško daikto ir visko, kas paveldėta iš senų laikų, iš pagonybės".

„Tai mums įkalbėta. Mums ir mūsų tėvynės vertybėms nuplėšta šlovė".

„To negali būti, - atsakė moteris beveik susierzinusi. - Mokykloje ir bažnyčioje dažnai kalbama apie pagonybę. O juk ten nemokoma blogų dalykų".

„Pati ką tik sakėte, kad ten mokoma negerbti protėvių palikimo. Net sakoma, jog turite patys jį naikinti. Tai geranoriška, ar ne?"

Moteris pakėlė į jį nustebusias akis, taip kalbant ji dar nebuvo girdėjus. O keleivis tęsė: „Mes patirsime žmoniškesnį ir tobulesnį gyvenimą tik jeigu gerbime savo tėvynės vertybes, kilusias iš jos gyvasties. Senovės miškų gintarą, lietuvių kalbą ir lietuviškas žmonių dainas..

Tie žodžiai tarsi pažadino moterį: „Juk tai tiesa! Iš tikrųjų taip! O aš lig šiol nesupratau!"

Ji atnešianti ko nors svečiui atsigaiivinti. Bet keleivis atsisveikino. Jo laukias kelias link marių, per jas - į neriją.

20. PRIEŠAIS BEGALYBĖ

Kodėl žvilgsnį nuo rytinio kranto vis traukia vakarinis Kuršių marių krantas už plačiai išsiliejusių vandenų! Ten nėra nieko daugiau, tik gelsva juosta akiratyje, iš pietų į šiaurę besidriekianti ir artėjanti prie kranto. Ir tartum šaukianti artyn. Senose knygose rašoma, esą dar prieš kelis šimtus metų ši juosta buvo melsva. Prūsijos valdžia, matydama ten geros medienos, po 1665 metų daugelyje vietų iškirsdino mišką. Vėliau ten įsisuko švedai ir rusai. Taip mūsų tėvynėje atsirado dykra.

Vaikystėje ir jaunystėje jis yra aplankęs neriją. Vėliau tarsi užmiršo. Tik kartais nuo Gilijos ir Rusnės, Ventės ir iš kitų vietų ją apvedavo ilgu žvilgsniu. Ten, labiau į šiaurę, nerijos juosta pakrypsta visai arti kranto.

Sykį vėl teko prie jos priartėti. Vis aukštyn prieš akis kilo kopos, ryškėjo įvairiausi jų pavidalai. Sodrėjo išlikusio miško mėlės. Jau galėjai gerai matyti kaimus ir atskirus namus palei marias. Ties pat tviskančiais

vandenimis tvyrojo statūs kopų skardžiai. Jie vis artėjo, ir laivelis galiausiai įsirėmė krantan.

Prie kranto stūksojo keisti įrenginiai. Ten iš tamsaus marių dugno mašinomis kasamas gintaras. Štai vienoje vietoje ką tik išskalautas iš mėlynos dugno žemės didelis gintaro gabalas, savaip gražus, nors dar nenušlifluotas ir žemėtas.

Kaip keista! Keleivis susimąstęs žingsniavo per neriją link jūros. Bangos plakėsi į krantą. Naktį jos išskalavo daug jūržolių, o dabar vėl glemžėsi jas atgal. Štai jūržolėse kažkas sužvilgėjo. Vėl puikus gintaro gabalas.

Jūros ir laiko vilnys palaidoja tėvynės vertybes ir vėl sugražina į dienos šviesą. Taip mąstė keleivis, įsižiūrėjęs į bekraštį toli.

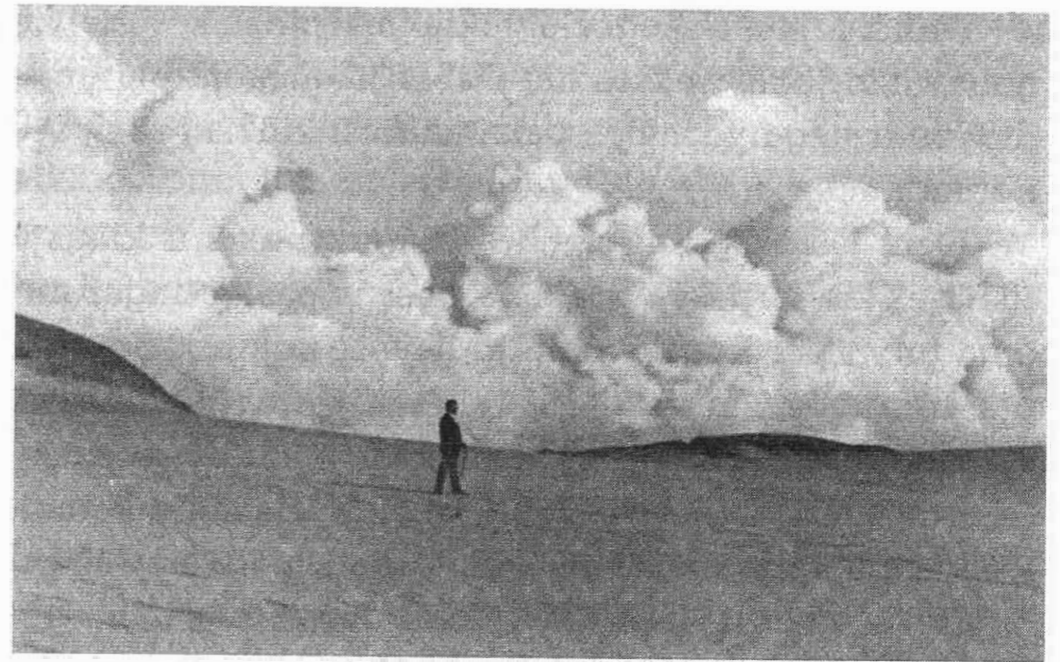
Paskui jis nužingsniavo palei jūrą. Turėjo pasiekti Nidą. Iš ten galės apžvelgti visą nerijos platybę.

Pagaliau užkopė ant kalno ir įlipo į švyturį. Tai bent reginys! Rytuose tėvynė buvo už marių. Šiaurėje matėsi gerai įdirbtos žemės, sodriai žaliuojantys laukai ir tamsuojantys miškai. Bet įpiečiau visa žemė tarsi niropo vandeniui, o gal buvo užtvindyta.

Ypatingas vaizdas. Atidžiau įsižiūrėjus atrodo, lyg žemė plūduriuotų vandenyje suskilus į salas, tarp kurių it veidrodis prieš akis mirguliuoja platūs sravūs vandenys.

Akys klaidžioja po tas platybes, ir sukyla mintys. Toliai traukia atverti ne vien akis, bet ir sielą. Pranyksta visi mažmožiai, visi smulkmeniškai nuogastavimai.

Atrodo, jog vandenys galėtų be gailėsčio nuplauti visą tėvynę. Vidinis balsas tyliai pasako: potvyniai nuolat užlieja tėvynę. O dabar per ją ritasi kita negai-

Debesys ir kopų smėlis

lestinga banga - siekimo, kad vienas savitas gyvenimas užleistų vietą kitokiam. Tačiau globianti didžiųjų erdvių galia žadina naujas mintis.

Tai, kam jau, atrodo, gresia išnykimas, įgauna savo ruožtu vaisingos, gyvybingos galios. Nėra nieko, ko neglobotų visa apimanti, visa persmelkianti galia. Ji yra tas slėpinys, iš kurio kyla visa būtis ir gyvybė. Viskas gyvena begalybėje, alsuoja, miršta ir vėl iš naujo tampa.

Tik tokios mintys, atrodo, tegali sukilti ilgoje kelionėje per kopas. Jokių kasdienio gyvenimo smulkmenų! Norėtusi pabūti, beribėje bekraštėje erdvėje. Keliautojas sėdasi prie kopos krašto. Status jos šlaitas sminga žemyn į violetinius vandenis, plytinčius prieš akis šiaurėje, rytuose ir pietuose. O virš galvos budi dangus, ištikimai apglėbęs viską mėlyne, taip pat ir debesys - susitelkusius ten aukštai kaip kad čia apačioje kopos, tik jie švelnesni, puikesni, žeriantys šviesą į vandenį ir į keleivį.

Minčių jau nebežožia jokie mažmožiai. Keleivio nebevaržo jokia ankštuma. Dabar jis alsuoja platuma, didybe ir begalybe. Tyli palaima nusileidžia į ramybės nerandančią širdį.

Gera išsitiesti ant smėlio, užmerkti akis ir klausytis! Keistas virpesys pasiekia ausį ir paslaptینگai nu-eina tolyn per kopas. Šiaip jo beveik nejunti. Bet prie pat žemės imi girdėti. Tai tylus dūzgimas, švilpesys, šiugždėjimas. Paslaptinga amžinosios kaitos giesmė.

Tai smėlis keliauja. Ilgainiui išauga smėlio kalnai. Paskui jie vėl pamažu sudyla. Toliau, pakalnėj, iš gilų rivių matyti, kaip tai vyksta. Ir vėl nuostaba užplūsta sielą. Didybė sukuriama iš menkumo. - Tokios mintys nepalauja lankiosios vienišo keleivio, žingsniuojančio per kopas.

O kai jis vėl ilsėdamasis stabteli ir pasižiūri į smėlį, jį dar kartą apima nuostaba. Ir čia yra gyvybė. Štai ten keisti pėdsakai. Tikriausiai kiškio. O toliau vėl kiti. Tai nusliūkinta lapės. Aplink ropoja vorai, skubėdami laksto vabalai, saulėje zvimbia musės ir spiečiasi uodai. Aukštai sklendo žuvėdros. Antys ir narai žaidžia vandeny. Virš kopos plasnoja varna. O dar aukščiau tolyn skrenda kažkokie itin reti paukščiai, gal stepių lingės, gal kokie kiti.

Nueisi kur į gyvenamą vietą, kad ir į Rasytę, - ten žuvėdros skraidžioja triukšmingais būriais. Kur smėlio kopos apaugusios gaivia žaluma ar net mišku, kur yra kitokios tinkamos sąlygos, ten klesti gausi gyvūnija.

Čia ir žmonių gyvenama. Ant marių kranto jų namai ir sodai. Iš užnugario juos saugiai užstoja miškas. O priešais atsiveria nuostabus pasaulis. Šviečiant saulei ar šėlstant audrai, rytą ar vakarą, dieną ar naktį, rudeni ar žiemą žmogus ten girdi didingos gamtos balsą.

Tiek mažesnėms vietovėms - Pilkopiams, Perval-kai, Preilai, tiek ir didesnėms, žinomesnėms - Rasy-tei, Nidai, Juodkrantei - gamta skyrė vis ką nors savita. Todėl ten žmonės kaip reta kur kitur myli savo tėvynę. Ir šnekasi jie skambia kuršių kalba - lietu-vių kalbos tarme, - kaip kad jų protėviai nuo amžių ten šnekėjo.

Keliautojui vis magia apylinkės, kur pustomas smėlis. Kaip ten nepaprasta! Smėlis veržiasi į gyvenvie-tes, skandina jas, o kartu ir čionykštes kapinaites su keistais, gyvenimo slėpinį išreiškiančiais paminklais, o po šimtmečių, gal net po tūkstantmečių atsitrauks ir vėl jas atidengs dangaus skliautui su saule ir žvaigždėmis.

Į jas nepabosta žiūrėti. Nuo aukščiausios kopos viršūnės žemyn į jūrą, į besileidžiančią saulę žvel-giančio žmogaus siela suvirpa. Kur nusileisia saulė? Kam ji žadina naują viltį ir naują gyvenimą? Begaly-bė pilna šviesos. Šviesa suvienija jūrą su dangumi!

Akys visko nebeapėpia. Įpiečiau tolumoje mirgu-liuoja keistas vaizdas. Lyg saulėtas sapnas danguje švyti laukai ir medžiai, žmonių būstai. Tik jie nepa-siekiami, nors ir kaip žvilgsnis skubėtų link jų! Bet štai viskas blanksta ir nyksta. - Būta.

Tačiau viena išlieka! Tai tylinti begalybė. O už jos tvyro amžinybė, globianti ją ir mus joje. Ir mūsų tėvy-nę. - Štai leidžiasi saulė! Kaip tviska atsisveikinda-mi jos spinduliai! Vandeniū jie atbėga į mus ir vėl atgalios grįžta. Saulė, dangaus duktė, ir nueidama mums siunčia savo palaiminimą.

Jau ji pranyko. Užklodamos kalvas ir mišką, paže-me slenka sutemos. Šešėlių gaubiamas, keleivis tykiai žingsniuoja tolyn. Ant paties tako stovi briedis. Tar-tum jo lūkuriuodamas. Abu tylėdami žiūri vienas į

kitą. Briedis pamažu kelia raguotą galvą. Jis uodžia orą ir kaip nebylys tarsi norėtų kažką pasakyti. Bet tik jo mažos akys liūdnai žiūri iš po sunkių vokų.

Apie ką jis mąsto? Žmogus ir tas žvėris - abu atėję iš seniai nugrimzdusios praeities. Briedis ir lietuvis - tos praeities liudytojai dabarty. Vienu rūpinamasi, o antru... Abu jie dabar mąstė. Ir išsiskyrė tylėdami.

Kitą rytą keliautojas vėl stovėjo ant kalvos ir žvelgė į rytus. Aukštai pakilo saulė. Ir visą tėvynę užliejo jos šviesa. Atėjo iki kalvos, pasiekė jūrą. Kartu su jos švytėjimu sielą sušildė džiaugsmas... uris apima žmogų, pajutusį begalybę! Begalybės globojamai tėvynei saugu.

II

TĖVYNĖS PRŪSŲ LIETUVOS GYVENTOJAI